
Moru se není třeba obávat, jsou horší nemoci, uklidňuje historik Karel Černý

Moru se není třeba obávat, jsou horší nemoci, uklidňuje historik Karel Černý

V červenci proběhla médii zpráva, že se v Číně objevila nákaza dýmějovým morem. Tato nemoc totiž nebyla nikdy vymýcena, jen s ní už umíme díky antibiotikům bojovat. „Moru bych se tedy při cestování nebál, daleko větší strach bych měl z jiných onemocnění,“ říká [docent Karel Černý](#), který shodou okolností právě v létě vydal rozsáhlou monografii *Mor 1480–1730: Epidemie v lékařských traktátech raného novověku*.

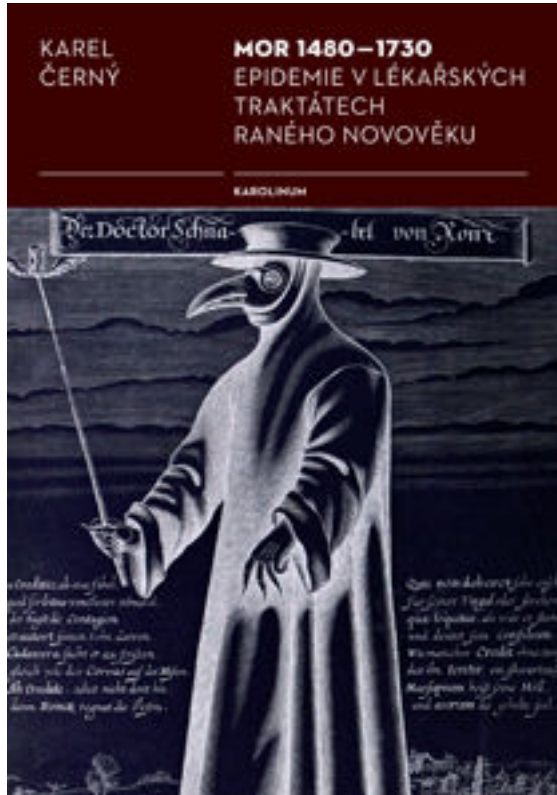
Jak vás vůbec napadlo zaměřit tak rozsáhlou monografii zrovna na téma moru?

Důvodů bylo hned několik. Tím prvním bylo, že jsem se již dříve podílel s kolegou Jiřím M. Havlíkem na knížce nazvané *Jezuité a mor*. A pak jsem také zjistil, že ne všechny části dějin lékařství jsou zpracovány stejně důkladně a moderně. Například poměrně dobře máme popsány dějiny osobností a institucionální dějiny, ale chybí obsah raně novověké lékařské vědy, tedy co vědci vybádali, jak o tom bádali, co si o tom mysleli a jak postupovali. Tento nedostatek vychází ze skutečnosti, že všechny prameny čítající stovky stran jsou psány latinsky. Proto se často stává, že se citují závěry

např. z 19. století, ovšem v dějinách lékařství došlo v 20. století k výraznému posunu, a tak se logicky citují naprosté anachronismy.

Kolik pramenů jste při svém bádání prošel, v jakých jazycích byly a který byl nejstarší?

Bohužel jsem byl při své práci dost tlačení časem, prošel jsem asi třicet starých tisků. Systematicky jsem se věnoval pramenům od roku 1480. Z této doby pocházejí spisy italských autorů – boloňského profesora medicíny Girolama Manfrediho a lékaře z Parmy Rolanda Capelutiho. Naopak k nejmladším pramenům patří disertační práce anglického lékaře Johna Colleta, který studoval medicínu v Nizozemí a svou práci obhájil v roce 1731. Jazykem pramenů byla téměř výhradně latina, krátké pasáže byly i v italštině. V rámci sekundární literatury jsem využíval rovněž angličtinu, polštinu nebo němčinu.

Do kterého období lze datovat první epidemii moru?

To je strašně zajímavá otázka, na kterou nikdo nezná přesnou odpověď, a to z toho důvodu, že je rozdíl mezi slovem mor, kterým se v minulosti často opisovala jakákoliv velká epidemie, a morem jakožto zcela konkrétním onemocněním, které je – jak víme už od roku 1894 – způsobováno bakterií *Yersinia pestis*.

V současné době převládá teorie, že nejstarší relativně spolehlivě doložitelný mor byl tzv. Justinianův mor, který se šířil od poloviny 6. století. Po 8. století mor z Evropy mizí. Proč, to nevíme. Znovu se dramaticky objevuje až kolem roku 1346 v oblasti tzv. Hedvábné stezky a v letech 1347–1348 masivně proniká do Evropy námořními cestami přes Středozemní moře a pak se šíří jako požár celou Evropou. Mluvíme o takřčené černé smrti, jež podle odhadů spolkla kolem 50 milionů obětí, což mohla být téměř jedna třetina obyvatel Evropy.

Od té doby se mor do Evropy vrací v dvaceti- až padesátiletých periodách. V 17. století se intervaly začínají prodlužovat a mor ze středu Evropy definitivně mizí kolem roku 1717. Potom se již stává záležitostí neevropských zemí. V 2. polovině 19. století se začíná objevovat v některých čínských provinciích a postupně se rozšiřuje až do Hongkongu a dalších oblastí. Tam je totiž mor „doma“. To byla vlastně poslední velká pandemie, která trvala až do okamžiku, než se povedlo nasadit antibiotika.

V současné době mor propuká v oblastech, kde se nacházejí přírodní ohniska morových epidemií, např. na Madagaskaru, ve Střední Asii, USA nebo nedávno v Číně, tedy oblastech, kde je hojný výskyt hlodavců, třeba svišťů.

Pokud bych se chystala na dovolenou do Číny, mám se obávat, že chytну mor a zemřu?

Nezemřete, protože mor je naštěstí choroba poměrně snadno léčitelná antibiotiky, pokud se rozpozná včas. Výjimkou je pouze plicní mor, který je velmi vzácný, ale zároveň téměř vždy smrtelný. Osobně bych měl tedy daleko větší strach z jiných onemocnění.

Jak si lidé kdysi vysvětlovali příčiny moru?

Obyčejným lidem bylo obtížné vysvětlovat jiný koncept, než že mor je božím trestem. Zároveň už ve středověku existovala rozsáhlá lékařská literatura, která mor přisuzovala např. vlivu planet. Velmi rozšířená byla také teorie, že mor je environmentální problém, tedy že je projevem znečištění životního prostředí, např. vlivem zemětřesení. Všimněte si, že tady můžeme hovořit o nejstarších dějinách ekologie.

V 16. století přibýlo zdůvodnění, že mor existuje ve formě neživých částic, které se přenášejí z jedince na jedince. V 18. století se pro změnu mluvílo o zastavení cirkulace krve. Panovala totiž představa, že choroby vznikají, když někde

krev cirkuluje příliš rychle, nebo naopak příliš pomalu. Až v 19. století proběhla mikrobiologická revoluce, kdy bylo objeveno mnoho skutečných původců nemocí – včetně Yersinie pestis.

Překvapilo vás osobně při procházení pramenů některé zjištění?

Překvapilo mě, že v dějinách moru vlastně, jak už bylo řečeno, najdeme dějiny ekologie. Tím se v české vědě ještě nikdo nezabýval. Zároveň jsou zde důkazy, že ve středověku byli lidé velmi vnímaví vůči čistotě. Neplatí tedy, že ve středověku a baroku byli lidé špinaví a nemyli se. Oni velmi dobře věděli, že zápach je příznakem toho, že něco není v pořádku. Samozřejmě tehdy mohli lidé zápach vnímat jinak než my, určitě ale nežili v odporně páchnoucím prostředí. Překvapily mě také recepty. Objevil jsem fascinující návody, co má člověk jíst. Například maso se vařilo i šest hodin.

Kterým směrem budete pokračovat ve svém bádání?

Už mám rozjetý projekt, který je o něco optimističtější. Zaměřuje se na dějiny kávy, čokolády a čaje v 17. století. Tyto suroviny k nám přišly doprovázeny aurou medicínského významu. V první řadě tedy byly chápány jako léky a prodávaly se výhradně v lékárně. Motivací pro mě bylo, že v roce 1720 byla na naší lékařské fakultě obhájena disertační práce nazvaná Pojednání o užívání a nadužívání kávy, čokolády, čaje a tabáku v medicíně.

Doc. Mgr. Karel Černý, Ph.D., se zapsal do doktorského programu nejprve v oboru České a československé dějiny na Pedagogické fakultě UK, v roce 2005 přestoupil do nově akreditovaného oboru Dějiny lékařství na 1. lékařské fakultě UK. Od roku 2001 působí v [Ústavu dějin lékařství a cizích jazyků 1. LF UK](#), v současné době jako jeho přednosta. V roce 2013 byl jmenován docentem pro obor Dějiny lékařství.